

Homo- och bisexuella ungdomars livvsituation

En svensk undersökning om livssituation och psykisk hälsa

Hans Hanner

Sedan en handfull år tillbaka har det i internationell forskning dykt upp forskningsresultat som visar att homo- och bisexuell ungdom mår tydligt sämre än heterosexuell ungdom, att de har en sämre psykisk hälsa. Uppgifterna har främst kommit ifrån USA, men också ifrån andra länder, däribland Nya Zeeland och Norge. Resultaten är i sig inte helt överraskande; vi vet ju att många unga homo- och bisexuella brottas med sin sexuella identitet och sociala tillhörighet under komma-ut-processen och att denna process kan vara verkligt smärtsam. Det som fick mig att reagera när jag för två år sedan började sätta mig in i forskningsområdet var inte resultaten i sig, utan att forskningen kring detta *har kommit igång så sent*. Och var fanns den svenska forskningen?

En första svensk undersökning om detta var vad jag valde att genomföra som examensarbete på psykologlinjen 2001-2002. Vad man kan göra i en D-uppsats är begränsat, men då ingen tidigare undersökning fanns var ambitionen att åstadkomma en pilotstudie som kunde leda vidare till ökad forskning. Med god hjälp av andra forskare, med hjälp av internet och med en från början för hög ambitionsnivå blev resultatet mer omfattande än så, utifrån förutsättningarna en rätt grundlig studie.

Tillvägagångssätt

Enkäten konstruerades utifrån den fortfarande färska, samt även väljorda, norska NOVA-undersökningens enkät (Hegna, Kristiansen & Ulstein Moseng 1999). NOVA-enkäten hade 90 frågor av vilka jag renodlade de som rörde ungdom och psykisk hälsa, och inte minst, frågor kring självmordstankar och självmordsförsök. Genom en tät kontakt med en av undersökningens författare, Bera Ulstein Moseng vid NOVA-institutet, fick jag god hjälp att konstruera en svensk enkät. 54 av de slutligen 62 frågorna kom från NOVA-enkäten, nio frågor kom från, alternativt fanns med i, två folkhälsoundersökningar från Stockholms län 1993 och 1998 och sex frågor hade jag konstruerat själv.

Väl villigt bistånd från RFSL gav möjligheten att kopiera upp enkäten i traditionellt pappersutförande och distribuera denna till förbundets 29 lokal-

avdelningar. Parallellt hjälpte den IT-ansvarige på Psykologiska institutionen till med att skapa en nätversion av enkäten vilken lades ut i ett underbibliotek på institutionens hemsida. Vålvilliga var också redaktörerna på nätsajterna Sylvester och Sylvia som förmedlade kontakten till respondenter. Samtliga hemsidor på dessa sajter med åldrarna 16-24 år fick ett mejl från redaktionen med länken till nätenkäten. En klickbar länk till nätenkäten låg också ute på RFSLs startside.

Många svarade via internet och inte så många på pappersenkäten. Förmodligen var det så att många av de som fick en pappersenkät i stället valde att svara via internet (adressen stod på pappersenkäten). Internet genererade i slutändan 1 083 svar, pappersenkäten 202. Slutresultatet blev att 1 285 ungdomar i åldern 16-24 svarade på enkäten. (Här användes deras egna beteckningar på sig själva: tjejer och killar.)

Vilka var dessa 1 285 ungdomar?

2/3 var tjejer;

50 procent uppgav sin läggning som "homosexuell" (eller "homosexuell med vissa heterosexuella inslag") (39 procent av tjejerna och 72 procent av killarna); 36 procent uppgav "bisexuell" (45 procent av tjejerna och 18 procent av killarna);

7 procent uppgav "heterosexuell med vissa homosexuella inslag";

7 procent uppgav "jag är osäker på min sexuella läggning".

Spridningen i ålder var jämn, spridningen geografiskt liknade övriga 16-24-åringar i landet rätt väl, och etnisk spridning liknade också övriga 16-24-åringar i landet (frågan gällde om ingen, en eller båda av föräldrarna var födda i utlandet).

Ungdomarnas svar

Det personliga nätverket

Många av respondenterna uppgav att de saknade nära, förtroliga vänner – hela 5 procent av tjejerna och 11 procent av killarna. Det är ungefär 3 gånger så stor andel som hos de ungdomar som deltog i folkhälsoundersökningarna (jag kallar dem härnäst "normalpopulationen"). Vad som är märkligt är också att de norska ungdomarna i NOVA-undersökningen var mer lika den svenska normalpopulationen än respondenterna i denna undersökning. Undersökningen nådde alltså en större andel socialt isolerade ungdomar än man gjorde i Norge. Vilka var det då som saknade nära, förtroliga vänner? Framför allt de som tillhörde gruppen "Jag är osäker på min sexuella läggning". På frågan om de hade någon/några nära, förtroliga vänner svarade hela 12 procent av dessa "nej, ingen" och 18 procent "vet inte".

De som angav att de hade, inte bara en, utan flera goda vänner där de bodde var

vanligast i gruppen homosexuella – 81 procent – mindre vanliga bland de bisexuella – 76 procent – och de heterosexuella med vissa homosexuella inslag – 72 procent – och minst vanliga hos de som sa sig vara osäkra på sin läggning – 68 procent.

När det gäller typer av umgänge framkom en skillnad mellan de homosexuella tjejerna och de homosexuella killarna. 71 procent av de homosexuella killarna umgicks med sina homosexuella vänner minst en gång i veckan. Endast 59 procent av de homosexuella tjejerna umgicks med sina homosexuella vänner minst en gång i veckan. Vad säger skillnaden? Är det viktigare för de homosexuella killarna att hålla sig till sina homosexuella vänner?

Sexualitet och kärleksliv

Tjejer och killar skilde sig åt när det gällde sexuella erfarenheter och relationer.

- 77 procent av tjejerna hade någon gång haft sexuellt umgänge med en kille och 70 procent hade haft sexuellt umgänge med en tjej medan
- 47 procent av killarna någon gång haft sexuellt umgänge med en tjej och 84 procent hade haft sexuellt umgänge med en kille.

Genomsnittsåldrar för sexuell debut var:

- tjej med kille: 15 år och 4 månader, tjej med tjej: 17 år och 4 månader
- kille med tjej: 15 år och 6 månader, kille med kille: 16 år och 1 månad.

Tre gånger så många tjejer som killar (24 procent resp. 8 procent) hade en fast heterosexuell relation.

Tjejerna som deltog i undersökningen i denna ålder var alltså mer benägna att knyta heterosexuella kärleksband än killarna. Amerikanska forskare har redovisat undersökningsresultat där åldersskillnad mellan tjejer och killar finns beträffande i vilken ålder (i genomsnitt) man känner sin första homosexuella attraktion, i vilken ålder man upptäcker sin läggning och i vilken ålder man hittar sin sexuella identitet, och där är killarna mellan 2-6 år yngre än tjejerna när dessa saker inträffar. Kan dessa åldersskillnader förklara siffrorna? Är det möjligen så, att på samma sätt som en stor grupp bisexuella tjejer svarade på enkäten (45 procent av tjejerna och 18 procent av killarna uppgav att de var bisexuella) finns det en motsvarande grupp bisexuella killar som *inte* svarade på enkäten? Bisexuella killar som är lika benägna att knyta heterosexuella kärleksband som många tjejer i undersökningen men som till skillnad från tjejerna inte ser sig som bisexuella, som undviker att ta till sig sin dragning till samma kön? Har tjejerna kanske lättare att se sig som bisexuella än killarna?

Öppenhet

Respondenterna ombads säga hur gamla de var då de första gången pratade med någon om sin läggning. Tjejerna och killarna hamnade på samma genom-

snittsålder – 16 år och 11 månader. Detta innebär att vissa var äldre men också att vissa var *yngre* när de första gången pratade med någon om sin läggning. En välkänd riskfaktor för psykisk ohälsa hos homosexuella är just låg komma-ut-ålder.

77 personer i undersökningen – 6 procent – uppgav att de aldrig berättat för någon om sin läggning. Av dessa personer var tre av fyra killar, tre av fyra inte nöjda med sin sexuella läggning och två av tre bodde i glesbygd. 76 av dessa 77 hade svarat på enkäten via nätet.

Genomsnittsålder då ungdomarna första gången fick kontakt med en homosexuell miljö var för killarna 16 år och 9 månader och för tjejerna 17 år. Genomsnittsålder då ungdomarna första gången chattade på en gay-sajt eller lesbisk sajt var för killarna 16 år och 10 månader och för tjejerna 18 år och 2 månader.

Respondenterna fick skatta hur personer i deras omgivning hade reagerat när de fick veta om deras sexuella läggning och även hur personer i deras omgivning idag förhåller sig till dem utifrån deras sexuella läggning. De mest negativa reaktionerna uppvisade föräldrarna. Mödrarna reagerade till 64 procent positivt på dottern och till 60 procent positivt på sonen. Fäderna reagerade till 73 procent positivt på dottern och till 55 procent positivt på sonen. På frågan hur föräldrarna förhåller sig idag hade dessa procenttal ökat till mellan 77 och 87 procent. Mest negativa förhöll sig föräldrarna till barnet av samma kön som de själva. Mäns svårighet att förhålla sig till manlig homo- och bisexualitet syns tydligt även när man jämför bröders och systrars reaktioner och förhållningssätt.

Respondenterna upplevde att deras heterosexuella vänner och deras skolkamrater/arbetskamrater till nästan 100 procent förhöll sig positiva till dem som homo- och bisexuella.

Diskriminering, våld och hot om våld

Det är känt från tidigare forskning – även svensk (Tiby 1999) – att homosexuella är mer utsatta än heterosexuella för diskriminering, våld och hot om våld. De två vanligaste brotten mot homosexuella är hot och därefter våld. Resultaten bekräftades i denna undersökning. Killarna i undersökningen var mer utsatta än tjejerna både för diskriminering, för våld och för hot om våld, men det finns stora skillnader mellan könen i hur våldet ser ut.

Dubbelt så stor andel killar som tjejer rapporterade diskriminering. När det gäller hot sa sig killarna vara 1,5 gång så mycket utsatta som tjejerna. Jämfört med normalpopulationen var killarna i undersökningen 2,5 gånger mer utsatta för hot och 1,5 gång mer utsatta för våld. Tjejerna var dubbelt så mycket utsatta både för hot och för våld än tjejerna i undersökningen på normalpopulationen.

Tittar man på brottsplats och gärningsmän ser man följande: för killarna har i c:a sex fall av tio förövaren varit en okänd person. För tjejerna har i c:a sex fall av tio förövaren varit en bekant eller närstående person. Våld eller hot om våld från närstående person, det vill säga familjemedlem eller partner, var nästan tre gånger så vanligt för tjejerna som för killarna. Vem var det då som slog? Frågan ställdes inte, men 24 procent av tjejerna var i en fast heterosexuell relation, 52 procent var inte i någon fast relation överhuvud taget, 2 procent var i två fasta relationer – en av varje sort – och 22 procent var i en fast homosexuell relation.

Tjejerna rapporterade våld i sitt eget eller någon annans hem i nästan dubbelt så stor utsträckning som killarna. Killarna rapporterade våld på ett uteställe eller på gatan utanför ett uteställe ungefär 1,5 gång så mycket som tjejerna.

Användning av berusningsmedel

Även beträffande förbrukning av alkohol bland homosexuella finns det tidigare och även svensk forskning (Helmersson Bergmark 1999). Återigen stämmer resultaten i denna undersökning överens med tidigare forskningsresultat.

47 procent av killarna drack sig fulla minst en gång i månaden jämfört med 52 procent av killarna i normalpopulationen. Men ser man på fylla minst en gång i veckan så är förhållandet omvänt. 19 procent av killarna drack sig fulla minst en gång i veckan jämfört med 15 procent i normalpopulationen. Statistiken för tjejerna är anmärkningsvärd. 39 procent drack sig fulla minst en gång i månaden jämfört med 23 procent i normalpopulationen. 12 procent minst en gång i veckan jämfört med 4 procent i normalpopulationen. Problemet med tjejer som dricker mycket är att de har mindre kroppar än killarna och därmed tar mer stryk av stora mängder alkohol.

Tjejerna uppvisade en hög konsumtion av piller och läkemedel. 10 procent hade de senaste 12 månaderna använt piller/läkemedel som drog och 30 procent hade använt läkemedel för att de känt sig oroliga, ängsliga eller nedstämda. Dessa siffror är ungefär dubbelt så höga som för de norska tjejerna samtidigt som killarna har ungefär samma procenttal som de norska killarna. 7 procent hade använt piller/läkemedel som drog och 16 procent hade använt läkemedel för att de känt sig oroliga, ängsliga eller nedstämda. Här skiljer sig de svenska tjejerna ordentligt från de norska och verkar alltså må ordentligt sämre.

Hälsa och livskvalitet

En bra mätare på psykisk hälsa och på allmäntillstånd är självskattat hälsotillstånd. Respondenterna fick skatta sitt "hälsotillstånd för närvarande" på en femgradig skala från "mycket bra" till "mycket dåligt". I jämförelsematerialet, i

normalpopulationen, hade 88 procent av killarna och 89 procent av tjejerna kryssat för "mycket bra" eller "ganska bra". I denna undersökning var det 71 procent av killarna och 57 procent av tjejerna som gjort samma val. Alltså dels en markant skillnad mellan normalpopulationen och respondenterna i denna undersökning och dels en annan mycket påtaglig skillnad – mellan tjejerna och killarna.

På frågan: "Har du under de senaste tolv månaderna haft tankar på att ta ditt liv, även om du faktiskt inte skulle göra det?" svarade 52 procent ja. Det är 1,5-3 gånger så stor andel som i de två undersökningarna på normalpopulationen.

På frågan: "Har du någon gång försökt ta ditt eget liv?" svarade 37 procent av tjejerna ja. I normalpopulationen 18 procent. Av killarna svarade 24 procent ja – 7 procent i normalpopulationen.

I vilken ålder skedde självmordsförsöken? Genomsnittsålder för (första) självmordsförsöket var för tjejerna 14 år och 11 månader och för killarna 15 år och 2 månader.

Varför försökte dessa ungdomar ta sina egna liv? Respondenterna fick kryssa för (ett eller flera kryss) utifrån 16 olika alternativ och/eller skriva med egna ord. De orsaker som uppgavs var inte unika på så sätt att de särskiljde gruppen från normalpopulationen, inte många homorelaterade orsaker uppgavs. Ett av de 16 alternativen löd: "Var svårt för mig att acceptera mig själv som homosexuell". 8 procent av de tjejer och 28 procent av de killar som svarade på frågan kryssade för det alternativet. Ett stort antal respondenter skrev däremot med egna ord att det *inte* var deras läggning som låg bakom självmordsförsöket/försöken.

Undergrupper

En värdefull tolkning av resultaten går att göra genom att dela upp de svarande i undergrupper. Här följer en jämförelse mellan de som svarade på pappersenkäten och de som svarade på nätenkäten och en jämförelse mellan de olika sexuella läggningarna, inklusive osäkerhet på den egna sexuella läggningen.

De två grupperna pappersenkätrespondenter och nätenkätrespondenter skiljer sig åt på följande sätt:

- På pappersenkäten var könsfördelningen c:a hälften-hälften. På nätet var det c:a 2/3 tjejer som svarade.
- På pappersenkäten var c:a 3/4 av de svarande 20-24 år. På nätet var knappt hälften 20-24 år.
- På pappersenkäten bodde 73 procent i storstad eller större stad. På nätet 57 procent.

- På pappersenkäten var 85 procent medlemmar i homorelaterad förening, klubb eller organisation. På nätet 33 procent.
- På pappersenkäten var 73 procent homosexuella. På nätet 46 procent.
- På pappersenkäten var 22 procent bisexuella. På nätet 39 procent.
- På pappersenkäten var 2 procent heterosexuella med vissa homosexuella inslag. På nätet 8 procent.
- På pappersenkäten var 4 procent osäkra på sin läggning. På nätet 7 procent.

Alltså: De som svarade på pappersenkäten var äldre, bodde oftare i storstad eller större stad och var oftare medlemmar i homorelaterad förening, klubb eller organisation. De var mer renodlat homosexuella och mindre osäkra på sin läggning. De som svarade på nätenkäten var yngre, bodde oftare i ett mindre samhälle eller på landsbygd och var mer sällan medlemmar i homorelaterad förening, klubb eller organisation. De hade en större spridning på sexuell läggning och en större andel var osäkra på sin läggning.

Hur skiljer sig då resultaten mellan de två grupperna? En tydlig skillnad mellan de två grupperna speglar baksidan av vad det innebär att vara öppen med sin läggning. Av de som svarade på pappersenkäten var det 28 procent som sa sig ha blivit diskriminerade på jobbet och 31 procent som sa sig ha blivit utsatta för våld eller hot om våld på grund av sin sexuella läggning. Motsvarande siffror hos de som svarade på nätet var 22 procent i båda fallen.

På frågan där ungdomarna fick skatta sitt hälsotillstånd skattade 70 procent av pappersenkätrespondenterna, men endast 60 procent av nätenkätrespondenterna sitt hälsotillstånd som "mycket bra" eller "ganska bra".

På frågan: "Har du under de senaste tolv månaderna haft tankar på att ta ditt liv, även om du faktiskt inte skulle göra det?" var det 42 procent av pappersenkätrespondenterna och 54 procent av nätenkätrespondenterna som svarade ja.

Man kunde även uppge om man en eller *flera gånger* hade försökt ta sitt eget liv. 9 procent av pappersrespondenterna och hela 14 procent av nätrespondenterna uppgav att de flera gånger försökt ta sitt eget liv.

Som sista fråga i enkäten fick ungdomarna skatta sin tillfredsställelse med livet nu för tiden på en skala från 1 till 10. Medeltalet för pappersenkätrespondenterna var 6,98 och för nätenkätrespondenterna 6,34.

Olika sexuell läggning och osäkerhet på den sexuella läggningen

När det personliga nätverket undersöktes framkom att 42 procent av de killar som sa sig vara osäkra på sin läggning uppgav att de inte hade eller inte visste om de hade några goda vänner där de bodde. Detta är att jämföra med 10 procent av samtliga respondenter. De som var heterosexuella med vissa homosexuella

inslag och de som var osäkra på sin läggning var de som hade minst andel flera goda vänner där de bodde och minst andel flera nära, förtroliga vänner. Av de homosexuella var det 68 procent som uppgav att de hade flera nära, förtroliga vänner medan av dem som var osäkra på sin läggning det bara var 42 procent som uppgav att de hade det.

När öppenheten med den egna läggningen undersöktes framträdde en klar skiljelinje mellan de olika grupperna av sexuell läggning, där två grupper urskiljde sig som mest isolerade med tankar och känslor om sin egen läggning. Av dem som var heterosexuella med vissa homosexuella inslag och de som var osäkra på sin läggning var det över 20 procent som inte hade pratat med någon om sin läggning. I de övriga grupperna var andelen 4 procent eller under.

Respondenterna fick frågan: "Om det hade varit möjligt för dig att själv välja din läggning, vilken läggning skulle du då vilja ha?". De som uppgav sig ha en viss läggning och därefter uppgav att de skulle vilja ha samma läggning om de själva kunde göra detta val skattades som tillfreds med sin läggning. Vilka var då mest tillfreds? Inom gruppen bisexuella var det störst andel som var tillfreds; 68 procent. Inom gruppen homosexuella var det 58 procent som var tillfreds, inom gruppen heterosexuell med vissa homosexuella inslag var 20 procent tillfreds och inom gruppen homosexuell med vissa heterosexuella inslag var 14 procent tillfreds med sin sexuella läggning.

Bilden

Bilden som ungdomarnas svar målar upp stärker en bild som tidigare skrivits om och som kallats komma-ut-processen. I komma-ut-processens första stadier är personen ensam med sina tankar och känslor. Nästan alltid inträder en viss förvirring. De flesta försöker lösa sin förvirring på egen hand. Social och geografisk isolering kan öka upplevelsen av utestängdhet. De individer som känner "Jag är ensam i världen om det här" upplever intensiv ångest. (Cass 1979) I denna fas är det känsligt och viktigt hur den homosexuella personen bemöts när hon eller han i förtroende berättar om sin kamp. Därefter följer utforskande, byggande av ett eget nätverk samt förälskelse och eventuell parbildning. Som möjlig avslutning på processen kommer ett accepterande fullt ut av den egna läggningen – integration och identitetssyntes. En livsstil utvecklas där den sexuella identiteten inte längre är dold, vilket medför att berättande/avslöjande blir en icke-fråga (Cass 1984). Komma-ut-processen beskriver en utveckling där individen går från en känsla av att vara ensam med sin läggning till en känsla av samhörighet. Det är en utveckling där den sexuella läggningen gradvis integreras i självbilden och leder till en mogen sexuell identitet. Det är också en utveckling där perso-

nen som genomgår processen går från sämre psykisk hälsa till bättre psykisk hälsa.

Om vi återvänder till undergrupperna pappersenkätresponderer och nätenkätresponderer, vad är det då som syns? Jo, att de som svarade på pappersenkäten i genomsnitt var äldre och hade kommit längre i sin komma-ut-process. Bilden stärks av resultaten. Pappersenkätresponenterna hade bättre självskattat hälsotillstånd och ett högre medeltal på självskattad tillfredsställelse med livet nu för tiden. Samtidigt uppgav de sig i större utsträckning ha blivit diskriminerade på jobbet och utsatta för våld eller hot om våld på grund av sin sexuella läggning.

De som svarade på nätenkäten var i genomsnitt yngre och hade inte kommit lika långt i sin komma-ut-process. I jämförelse med pappersenkätresponenterna hade en större andel av dem haft självmordstankar och en större andel hade flera gånger försökt ta sitt eget liv.

Om man sammanställer svaren på de sex olika frågor om ålder som ställdes i enkäten får man följande tabell:

Tjejer

Första gången ...		andel svar
... självmordsförsök	14 år 11 mån	37%
... sex med kille	15 år 4 mån	77%
... pratade med någon om läggning	16 år 11 mån	95%
... kontakt m. homosexuell miljö	17 år	89%
... sex med tjej	17 år 4 mån	70%
... chat på lesbisk sajt	18 år 2 mån	92%

Killar

Första gången ...		andel svar
... självmordsförsök	15 år 2 mån	24%
... sex med tjej	15 år 6 mån	47%
... sex med kille	16 år 1 mån	84%
... kontakt m. homosexuell miljö	16 år 9 mån	86%
... chat på gaysajt	16 år 10 mån	93%
... pratade med någon om läggning	16 år 11 mån	89%

Två saker framträder tydligt i denna tabell. Dels det faktum att genomsnittsåldern för första (enda) självmordsförsöket är så låg – runt 15 år. Undersökningsresultaten visar att det går att skapa sig ett gott liv som homo- och bisexuell men att det är en väg som leder dit och som var och en måste gå. Minns att

respondenterna upplevde att deras heterosexuella vänner och deras skolkamrater/arbetskamrater till nästan 100 procent förhöll sig positiva till dem som homo- och bisexuella. Det är den mest positiva siffran i hela undersökningen. Minns också att respondenterna då var äldre, 16-24 år gamla. Med andra ord; åldern är oerhört viktig när det gäller komma-ut-process och psykisk hälsa. Är det någonstans spjutspetsen i stödinsatser skall ligga är det hos de yngre, runt och under 15 år.

Sedan syns en stor skillnad mellan tjejerna och killarna. Tjejerna pratar först med någon om sin läggning och söker därefter de sociala och sexuella kontakterna, killarna gör tvärtom. Andra skillnader mellan tjejerna och killarna som finns i materialet: tjejerna har sämre självskattad hälsa, tjejerna har högre förbrukning av piller, dels som drog och dels som läkemedel för oro, ängslighet och nedstämdhet, och inom gruppen tjejer är det en markant större andel som försökt ta sitt eget liv. Och här skiljer sig också tjejerna från de norska tjejerna i NOVA-undersökningen. Det som syns är sannolikt det faktum som har blivit mer och mer tydligt i samhället de senaste åren, att unga tjejer allmänt mår sämre idag än de gjorde tidigare. När det gäller killarna så framgår det tydligt att den manliga attraktionen till män är mer stigmatiserad än dess kvinnliga motsvarighet. Det syns i hur de homosexuella männen väljer att umgås mer uteslutande med sina homosexuella vänner, det syns i hur fäder och bröder reagerar och förhåller sig till de homo- och bisexuella killarna och det syns i den utsträckning killarna är utsatta för diskriminering, våld och hot om våld.

Relativt få av ungdomarna framhöll som orsak till självmordsförsök problem relaterade till deras sexuella läggning. Med andra ord är orsakerna inte direkt synliga – de är dolda och indirekt kopplade till den sexuella läggningen. En tolkning av dessa dolda orsaker går att göra om man jämför psykologins teorier om adolescensen (individens psykologiska utveckling till vuxen individ) med teorier om komma-ut-processen. Som en röd tråd genom adolescensen går ungdomens byggande av sin vuxna identitet. Detta byggnadsarbete sker med hjälp av andra, med hjälp av de personer som finns runt adolescenten – ja, byggnadsarbetet är helt avhängigt av dessa andra personer. Den unge tonåringen lämnar föräldrarnas auktoritet, byter ut denna mot kamratgruppens och andra vuxnas auktoritet. Man kan säga att tonåringen använder kamrater och andra vuxna som en språngbräda mellan föräldraauktoriteten och adolescensens sista skede, där hon eller han går in i sitt vuxna liv och en eventuell parrelation med en egen auktoritet och en egen befast identitet. Detta byggnadsarbete sker tillsammans med andra och genom spegling och bekräftelse. Spegling och bekräftelse stärker den unges självkänsla och dennes känsla av att ha en egen identitet och den ger henne eller honom styrka att gå vidare i byggnadsarbetet. Men vad händer med den ungdom som inte får (så mycket) spegling och bekräftelse?

Vi lever fortfarande i ett heteronormativt samhälle. Heteronormativitet uppmuntrar heterosexuellt beteende. Heteronormativitetens starkaste påverkan är inte det öppna nedvärderandet av homosexuellt beteende utan att den skapar en tystnad kring icke-heterosexualitet. Tystnaden gör det svårt för ungdomarna att bli medvetna om sina känslor vilket kan leda till *en brist på känslor*. Att i det läget testa sin sexualitet och sitt intresse för personer av samma kön och att i det testandet få den spegling och den bekräftelse man behöver för att stärka sin självkänsla och bygga upp sin vuxna identitet är svårt. Kan man inte bli bekräftad i sin läggning kan inte heller andra delta i byggnadsarbetet av ens vuxna identitet. Tonåringen som inte kan eller har möjlighet att bejaka sin homo- eller bisexuella läggning under dessa år och som därmed inte bekräftas i den, ges inte några goda möjligheter att växa i sin självkänsla och bygga upp sin vuxna identitet. Det är en tung utmaning att forma sin identitet i en värld av heterosexuella antaganden.

Undersökningens värde

Resultaten i denna undersökning är omöjliga att generalisera till alla homo- och bisexuella 16-24-åringar i Sverige (en sådan undersökning går inte att genomföra). Först och främst för att detta inte är ett slumpmässigt urval (och ett sådant går inte att göra). Därefter för att svarsprocenten är låg på pappersversionen (35 procent) samt omöjlig att beräkna på nätversionen. Men samtidigt är det i det stora hela mycket av resultaten som stämmer väl överens med resultaten i utländsk forskning, till den grad att man inte kan hålla för osannolikt att resultaten är valida. Bredden i urvalet talar också för detta. Genom internet har en bredd nåtts på urvalet som inte varit möjligt i tidigare studier. Detta gäller till exempel geografisk spridning, sexuell läggning, medlemskap/ inte medlemskap i homorelaterad organisation samt etnisk bakgrund.

En viktig aspekt av urvalet är att en så stor andel av respondenterna uppgav annan läggning än homosexualitet alternativt uppgav att de var osäkra på sin läggning. Den stora variationen svarsalternativ på enkätfrågan om sexuell läggning var medveten för att försöka täcka in så stor andel som möjligt av de ungdomar som känner attraktion till personer av sitt eget kön. Att detta har lett till en bredd på urvalet där det skiljer sig från urvalet i många utländska undersökningar gör att man då också skulle kunna förvänta sig andra resultat. Om man tänker sig icke-homosexualiteten för många av dessa ungdomar som utslag av en tidig fas i komma-ut-processen så skulle man därmed kunna förvänta sig en högre andel psykisk ohälsa.

Om vi återvänder till pappersenkäten: går det ändå att använda svaren från pappersenkätrespondenterna för att resonera kring generaliserbarheten? Jag anser det. Ett litet räkneexperiment: pappersenkäten hade en bekräftad svarsprocent

på 35 procent. Av de som svarade på pappersenkäten är det cirka 30 procent som uppgav att de någon gång försökt ta sitt eget liv. I Folkhälsoundersökningen 1993 var det 14 procent som uppgav att de någon gång försökt ta sitt eget liv. Om det bland de cirka 65 procent som inte svarade på pappersenkäten inte fanns någon enda person som någon gång försökt ta sitt eget liv – vilket är rätt osannolikt – så skulle den totala procentsatsen för hela gruppen pappersenkätrespondenter ändå hamna runt 10 procent. Utifrån de här siffrorna går det att göra en rimlig bedömning. Tror jag att 10 procent är en rimlig siffra? Hur tror jag de mår som inte svarade på pappersenkäten? Vad vi vet är att många av dem som inte svarade på pappersenkäten svarade på nätenkäten i stället. Och hur mår de som svarade på nätenkäten? Sämre än de som svarade på pappersenkäten. Nätenkäten hade annorlunda respondenter, ungdomar som generellt befann sig tidigare i sin komma-ut-process, vilket leder tanken vidare till det mörkertal som inte är med i undersökningen: de som är i tidiga stadier i komma-ut-processen och som inte pratat med någon om sin läggning. Hur hade siffrorna sett ut om de varit med i materialet?

Epilog

Efter att ha sagt allt detta vill jag framhålla att bilden jag skissat är en grov bild. Men det *är* en bild och den är skissad utifrån en *första* undersökning. Fler orsaker än samhällets tystnad kring homo- och bisexualitet finns till att många av dessa ungdomar mår och har mått dåligt, men skillnaden i psykisk hälsa mellan de heterosexuella ungdomarna och de homo- och bisexuella ungdomarna finns där. Våldigt få homorelaterade orsaker till självmordsförsöken var synliga. Faktum kvarstår; procentsatserna för självmordstankar och självmordsförsök är med största sannolikhet högre än hos ungdomarna i normalbefolkningen. Mer forskning behövs om vi vill lära oss att se bilden bättre.

Med dessa resultat och med kunskapen om det lidande som många homo- och bisexuella i början av komma-ut-processen går igenom – här och nu – så står man ännu lika frågande inför att inte mer forskning gjorts – och görs – kring unga homo- och bisexuellas psykiska hälsa.

*För den intresserade går uppsatsen att ladda ner från internet:
www.hanner.st/swedishglbyouthresearch/*

Referenser

- Cass, V. C. (1979): "Homosexual identity formation: a theoretical model". *Journal of Homosexuality* 1979:4(3), 219-235.
 – (1979): "Homosexual identity formation: testing a theoretical model". *Journal of Sex Research* 1984:20(2), 143-167.
 Hegna, K., Kristiansen, H. W., & Ulstein Moseng, B. (1999): *Levekår og livskvalitet blant lesbiske*

kvinner og homofile menn. Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.

NOVA Rapport 1/1999.

Helmersson Bergmark, K. (1999): "Drinking in the Swedish gay and lesbian community". *Drug and Alcohol Dependence*, 56, 133-143.

Tiby, E. (1999): *Hatbrott? Homosexuella kvinnors och mäns berättelser om utsatthet för brott*. Kriminologiska institutionen, Stockholms universitet. Avhandlingsserie 1999:1.

Summary

This article, entitled "A Swedish survey on the life situation and mental health of homo- and bisexual youth" reports on the results of a survey conducted in 2001-2002 in which 1 285 young homo- and bisexuals aged 16-24 participated. The survey sheet was distributed both in paper and as the address to an internet version. 1 083 of the participants answered on the internet which gave a broad representation of the group in terms of age, sexual preference, geographical and ethnic diversity. In comparison with youth in two public health surveys these young people were more socially isolated, more subject to discrimination, violence and threats of violence because of their sexual orientation, had a lower self estimated health and higher rates of suicidal thoughts and attempts. In the analysis, the results are linked to psychological theories of the adolescence and the coming-out-process. And, in accordance, the biggest problems are found in the earlier ages. Average age for first or only suicide attempt was, for girls; 14 years and 11 months, for boys; 15 years and 2 months.

Hans Hanner är verksam som psykolog i Stockholm.